

УДК: 811.111'38:070

Д. В. Станко

**ВНУТРІШНЬОМОВНЕ ТА ПОЗАМОВНЕ ВИРАЖЕННЯ
ЕМОЦІЙНОСТІ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ
ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ**

У статті йдеться про політичний дискурс як особливий тип комунікації, у якій асоціативна природа емоційності сприяє реалізації комунікативної мети адресанта. Проаналізовано основні особливості внутрішньомовного та позамовного вираження емоційності в сучасному англомовному політичному дискурсі.

Ключові слова: політичний дискурс, комунікація, модус, адресант, адресат.

Когнітивно-дискурсивна парадигма зумовлює переорієнтацію сучасних лінгвістичних досліджень на людину, нові вимоги передбачають вивчення мови не тільки з позицій її структурованості, а й у контексті реальної комунікації. Дискурсивна парадигма пропонує досліджувати дискурс як вияв особистості людини та її вплив на комунікативний процес. Зважаючи на значну кількість дефініцій поняття «дискурс», у статті послуговуватимемося тлумаченням К. С. Серажим, котра визначає його як складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища [5, с.13].

Сучасний стан розвитку лінгвістики характеризується посиленням інтересом до механізмів лінгвальної репрезентації об'єктів позамовної дійсності, зокрема емоцій і почуттів комунікантів. Так емоційні стани були об'єктом досліджень Е. Л. Носенко, історична динаміка експресивів негативної емоційності описана Т. О. Биценко, імпліцитні смисли відображені у працях Г. П. Грайс, А. І. Шаповал [4, 1, 4, 7].

Мета статті – окреслення внутрішньомовних та позамовних особливостей вияву емоційності у спілкуванні на політичні теми, розгляд експліцитного та імпліцитного вираження емоційного змісту в політичному дискурсі.

Матеріалом для дослідження обрано статті та дебати політичного змісту, які опубліковані у виданнях сучасної англомовної політичної преси, оскільки саме вони відображають безпосередню міжособистісну комунікацію, а через неї – опосередковано – спілкування з читачем (глядачем), тобто реципієнтом.

Спілкування як діяльність, як соціально-комунікативна взаємодія людей, у результаті якої мова як система систем перетворюється у знаряддя передачі думок і обміну інформацією з метою досягнення комунікативних та позакомунікативних цілей, а синтаксичні одиниці (речення) – у мовленнєві реалізації (висловлювання), породжує низку прагматичних виявів семантики [3, с. 121]. Застосування комунікативно-прагматичного підходу до емоційно забарвлених синтаксичних одиниць уможлиблює висвітлення питання про нові комунікативні вияви семантики та функцій речень в англомовному політичному дискурсі.

Сучасні дослідження структурних, семантичних, прагматичних і комунікативних особливостей речення тісно пов'язані з поняттями диктуму й модусу, які трактуються по-різному. Диференціація модусу, за В. Г. Гаком, здійснюється через виділення в реченні модусних категорій. До них дослідник зараховує відповідність предикації дійсності (ствердження / заперечення й модальність), комунікативну настанову, інформативну настанову, структуру акту мовлення (особа, дейксис), умови акту мовлення, емотивність тощо. [2, с. 19-26]. В. Д. Шинкарук розглядає диктум і модус як два основні рівні у змістовій організації речення: об'єктивний, що віддзеркалює явища дійсності, та суб'єктивний, що вказує на ставлення мовця до відображеної у реченні дійсності [6, с. 5]. Безпосередньо модусні значення виражають експліцитні категорії, коли значення передаються за допомогою лексичних засобів; опосередковано – імпліцитні, значення яких можна визначити тільки за допомогою пресупозицій та з контексту висловлювання [8, с. 19].

Як свідчить матеріал дослідження, для оформлення висловлювання в політичному спілкуванні присутнім є соціально важливий вибір засобів вираження або приховування емоційності, що зумовлюється не тільки мовними, а й позамовними чинниками.

З метою аналізу особливостей вираження емоційності у сучасному англомовному політичному дискурсі, що служить об'єктом дослідження, у статті основна увага зосереджується на таких соціальних категоріях модусу, як: найменування осіб, директиви та категорія ввічливості. Основним критерієм їх виділення є протиставлення позицій адресантів та їх інтенцій у процесі спілкування, спрямованих на адресата. Саме ці категорії модусу віддзеркалюють різні соціальні взаємини між учасниками спілкування та особами, які не беруть участі в комунікації, що увиразнює

експресію емоційності у політичних текстах. Розрізняємо два типи суб'єктивного ставлення: суб'єктивність «в інтересах мовця» і суб'єктивність «в інтересах адресата».

Оскільки основними детермінантами мовленнєвої поведінки є відправник інформації та ті, хто її отримує, саме від їхньої соціальної позиції у суспільстві (соціального стану, соціального статусу, соціальної ролі) залежить вибір структури «того чи іншого соціально значущого різновиду чи різновидів висловлювання». Речення є тим природним середовищем, у якому здійснюється нова функція найменувань, так як референтом речення є сама позамовна дійсність. Особове значення властиве всім реченням як чинник «персоналізації», до сфери якої залучаються найрізноманітніші внутрішньомовні й позамовні показники. Утворюючи речення, висловлювання, адресант орієнтується на адресата, зіставляє свій соціальний статус зі статусом адресата, оскільки кожне речення, висловлювання повинне бути комусь адресоване і сприйняте. Без сумніву, якщо висловлювання є одиницями, на які реагує співбесідник, то «вони повинні включати в себе елементи, зорієнтовані на ті або інші характеристики співбесідників» [6, с. 28].

Найменування осіб, указуючи на соціальні взаємини між особами, репрезентуючи їх у висловлюванні, служать засобом вираження емоційності у політичному дискурсі. Щоб отримати позитивний результат комунікації, політики будують висловлювання так, щоб керувати комунікативно поведінкою адресата й фіксувати його увагу на потрібних для адресанта елементах змісту залежно від їх актуального членування для досягнення своєї мети у спілкуванні. Адресованість мовлення віддзеркалює суб'єктивну модальну оцінку адресанта, яка часто у політичних текстах засобів масової інформації емоційно забарвлена. Оцінне ставлення може стосуватися 1-ої особи – адресанта, 2-ої особи – адресата, 3-ої особи чи осіб, які безпосередньо не беруть участі у спілкуванні.

Вираження соціального статусу особи може бути мимовільним, вимушеним або обдуманим, навмисним. Спілкуючись, адресант позасвідомо або навмисно висловлює в мовних одиницях своє або адресатове соціальне походження, стать, вік, рівень освіти й культури, вид занять, тобто належність до певної соціальної групи, соціального прошарку суспільства. Наприклад, у висловлюванні «*I'm pretty encouraged by the field we have*», – he said. «*We've got a pretty conservative field of candidates*» (The CBS News. 08/10/2011) емоційне ставлення адресанта передається лексико-семантичними одиницями *pretty conservative field of candidates*, які засвідчують належність адресата до певної політичної партії та передають радість мовця.

Емоційність виражається безпосередньо або опосередковано. У процесі безпосереднього вираження адресантом надається перевага спеціальним словам, які стають знаковим віддзеркаленням соціального статусу адресата, як-от: *The same goes for the wider role of the «Giant from Bosphorus»: as it approaches the world predominantly with its «Islamic» face, Turkey's influence is felt mostly between Sarajevo and Baku* (Global Politician. 09/05/2011), де метою адресанта є підкреслення високого статусу адресата, важливості його участі в певних політичних подіях. На відміну від тексту, в якому адресант, висловлюючи свою зневагу до політичного конкурента, навмисно характеризує адресата як пастора, а не як політика: *At an event in Iowa, where Perry*

flew after his speech, the Texas Republican rejected the pastor's comments, and responded negatively when asked if he agreed with Jeffress' characterization of Mormonism. «No», – Perry said. And, «No, I've already answered that back there. I told him no». Nevertheless, Perry's association with the pastor could prove politically damaging (The CBS News. 09/10/2011). Такого типу коментарі поширені в політичному дискурсі і в основному вживаються з метою викликати негативні емоції, ставлення в адресатів як третіх осіб (виборців) щодо конкурента мовця. Реєстр обох комунікативних ситуацій офіційний, а взаємини перебувають на лінії нерівний / рівному. Прикладом опосередкованого вираження емоційності постає весь фрагмент дискурсу. Висловлювання *Instead, the governor delivered a much more personal speech about his Christian faith and his view that «God uses broken people to reach a broken world» (The New York Times. 14/09/2011)* приховує лінію соціальних взаємин нерівний / рівному, характеризує політичного діяча як щирю, віруючу людину, яка варта поваги й довіри.

Соціальний статус особи ґрунтується на основних і додаткових способах вираження, а саме: на варіативності засобів репрезентації категорії статусу та підключенні до експресії статусу інших значень. Так, у реченні *He said on Wednesday he didn't see himself as having left the Republican party. Rather, he said, «the Republican party has left me» (The CBS News. 28/12/2011)*, озвучуючи свою приналежність до певного соціального статусу, автор намагається передати невдоволення з приводу політичних колізій щодо його особи та викликати співчуття в учасників комунікації.

Як відомо, лінгвальне вираження нерівності виявляється через інтонацію, яка служить засобом передачі комунікативно важливих відтінків значення, об'єктивно-суб'єктивних відношень у мовленні. Інтонація, підкреслюючи семантичний бік, центральне значення фрази, переходить із плану вираження в план змісту, стає одним з елементів семантики речення. Для вираження емоційного змісту семантика речення широко використовує такі інтонаційні риси, як маркованість інтонаційних форм, за допомогою яких передаються позамовні ознаки мовця.

Залежно від емоційного стану адресанта, його ставлення до адресата мовлення синтаксична конструкція висловлюється наказовою або спонукальною, категоричною або ввічливою, прохальною інтонацією. В англійському політичному дискурсі спонукальна або наказова інтонація із спадаючо-висхідним тоном використовується адресантом, соціальне становище якого є вищим від того, кому адресується мовлення. У висловлюванні *You know, I hope that after all the recent experiences our close partners and friends must learn that you can't torpedo existing contracts – even if you don't like them, like when our colleagues and partners, the president of Ukraine or the Ukrainian Prime Minister say that a contract is unfair and bad and they won't honour it. It is completely unacceptable. All agreements, as long as they are not refuted in court or abandoned by the parties, must be carried out (Euronews. 08/09/2011)* статус президента надає право адресантові наказувати, спонукати до дії. Спонукальна інтонація передається за допомогою конструкцій з модальним словом *must*, які водночас засвідчують упевненість і рішучість адресанта.

Інтонаційна ввічливість, прохальна інтонація визначається семантикою емоційного висловлювання й зумовлюється реквестивними, ін'юнктивними актами, різними намірами адресанта – одержати нову інформацію, висловити своє ставлення

до певних подій, дещо уточнити тощо. Як відомо, ввічливість може реалізуватись у різних комунікативних типах і видах речень, якими особа інтонаційно виражає ствердження, запитання, прохання, спонукання до чогось. Прагматичні пресупозиції адресата змушують адресанта дотримуватися правил мовленнєвої поведінки для мовця, використовувати відповідні формули етикету: *But I just want to fallow up, Mr. Speaker.... Congresswoman Bachman, do you have anything to say about what Governor Perry just said. You're a mom...* (*The Washingtonpost. 12/09/2011*).

Для вираження люб'язності, доброзичливого ставлення мовець використовує звертання, повага до адресата підкреслюється додаванням до найменування адресата пошанної прономінативної форми, наприклад, *Herman Cain: ...Another market driven idea, allow association health plans...* (*Applause*). *Moderator: Thank you, Mr. Cain* (*The Washingtonpost. 12/09/2011*). Через звертання адресант не тільки передає свої емоції, а й апелює до свідомості адресата, часто навіюючи почуття родинової близькості, партнерства, як-от: *Then came a day of reckoning, during the second semester of his sophomore year at Texas A&M University, when he went to see the dean of the veterinary school. His advice: switch to an easier major. «He said, 'Son, I'm looking at your transcript», Mr. Perry said. «You want to be an animal science major»* (*The New York Times. 14/09/2011*).

У сучасному англomовному політичному дискурсі емоційність репрезентується і на граматичному рівні й базується на категорії модальності.

Семантична сутність категорії способу дієслова як складової модальності полягає у протиставленні реальних дій ірреальним модальним діям. Звертаючись до умовного способу, адресант намагається послабити апелятивність, спонукати адресата до виконання потенційної або бажаної для себе дії. Умовний спосіб у висловленні стає засобом пом'якшення впливу на адресата й у політичному дискурсі віддзеркалює жаль *It is better if a monetary union is preceded by a political one (consider the examples of the USA, the USSR, the UK, and Germany)* (*The Global Politician. 25/11/2011*); упевненість *«If they read the book, and not the serialisation, they will see it is a rounded, balanced account of one of the great achieving Labour governments, but they will see in the book, what you would expect from me, a measured account by some who does pull his punches»* (*The Guardian. 15/07/2011*); сумнів *French Foreign Minister Alain Juppe during his visit to Moskow, if I understand correctly, appealed to Russia asking Moskow to support EU sanctions against Syria. What is Russia's policy on that?* (*Euronews. 08/09/2011*).

Ще одним виразником емоційності постає мовчання, яке є невід'ємною частиною політичної комунікації та невербальних засобів. На письмі воно позначається графічними знаками, а в усному й писемному мовленні – лексичними номінаціями вербалізаторами [19, с. 210]. Загалом в англomовному політичному дискурсі мовчання позначається трьома крапками та тире або ж лексичними маркерами силентціального ефекту: *I think this left a scar... that I hoped I could remedy, and help him operate in a different way* (*The Guardian. 15/07/2011*).

Таким чином, найменування осіб, директиви, формули ввічливості як різновиди категорій модусу в сучасному англomовному політичному дискурсі є виразниками емоційності, завдяки якій адресант впливає на адресата мовлення, реалізуючи свої

комунікативні наміри. Стосунки між адресантами характеризуються офіційністю, субординативністю, реєстр спілкування офіційний. Позиції партнерів спілкування визначаються рольовим статусом – рівний/рівному, рівний/нерівному. Заохочуючи учасників комунікативної ситуації до виконання певних дій, адресант використовує особливі форми звертань, мовчання, інтонаційний вплив, послуговується формулами етикету та умовним способом. На емоційність політичного дискурсу впливають прагматичні, когнітивні та соціокультурні чинники. Питання внутрішньомовних та позамовних особливостей вираження емоційності у політичному тексті відкриває нові перспективи подальших студій у галузі прагматики.

Література

1. *Биценко Т. О.* Исторична динаміка експресивів негативної емоційності в англійському дискурсі XVI-XX ст. : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Т. О. Биценко. – Харків, 2004. – 20 с.
2. *Гак В. Г.* О категориях модуса предложения / В. Г. Гак // Предложение и текст в семантическом аспекте. – Калинин, 1978. – 164 с.
3. *Гуйванюк Н.* Семантика і прагматика комунікативних одиниць у драматургічному тексті / Н. Гуйванюк // Вісник Прикарпатського національного університету. Філологія (Мовознавство). – Вип. XXI–XXII. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. – С. 121–125.
4. *Носенко Э. Л.* Эмоциональное состояние и речь : [монография] / Э. Л. Носенко. – К. : Вища школа, 1981. – 194 с.
5. *Серажим К. С.* Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектура, варіативність : [монография] / К. С. Серажим. – К. : Київ. Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – 392 с.
6. *Телеки М. М.* Соціальні категорії модусу в текстах епістолярного жанру : монография / М. М. Телеки, В. Д. Шинкарук. – К. ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. – 176 с.
7. *Шаповал А. І.* Імплікатурне вираження емоційного змісту в англійському мотивному дискурсі / А. І. Шаповал // Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур. – 2007. – Т. 2. – С. 143–145.
8. *Шинкарук В. Д.* Категорії модусу і диктуму у структурі речення : [монография] / В. Д. Шинкарук. – Чернівці : Рута, 2002. – 271 с.
9. *Grice H. P.* Logic and Conversation // Syntax and Semantics / H. P. Grice. – N.Y. : Academic Press, 1975. – Vol. 3 : Speech Acts. – P. 41–52.

Stanko D.V. Intralingual and extralinguistic expression of emotionality in modern Englishpolitical discourse

The article deals with the political discourse as a special type of communication in which the associative nature of emotionality promotes speaker's communicative goals realization. Main peculiarities of intralingual and extralinguistic expression of emotionality in modern Englishpolitical discourse are analysed in the article.

Key words: political discourse, communication, modus, speaker, recipient.

Станко Д. В. Внутрязыковые и внеязыковые выражения эмоциональности в современном английском политическом дискурсе.

В статье рассматривается политический дискурс как особый тип коммуникации, ассоциативная природа эмоциональности которого способствует реализации коммуникативной цели адресанта. Проанализированы основные особенности внутрязыкового и внеязыкового выражения эмоциональности в современном английском политическом дискурсе.

Ключевые слова: политический дискурс, коммуникация, модус, адресант, адресат.